

Суркова Ю.О.,

провідний контролер-ревізор
Департаменту контролю у сфері державної власності
Головного контрольно-ревізійного управління України

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ БУДІВЕЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ

Йдеться про причини вкрай повільного запровадження в Україні інноваційної моделі розвитку будівельного комплексу. Запропоновано систему заходів, реалізація яких має прискорити розвиток інноваційної діяльності в цьому сегменті вітчизняної економіки.

The question is about the reasons of very slow introduction in Ukraine of the innovative model of development in the construction complex. A system of measures is proposed, the realization of which must speed up the development of the innovative activity in this segment of domestic economics.

Головним джерелом економічного зростання будівельної галузі в недалекому майбутньому мають стати наукові знання та їх використання, оскільки інші економічні ресурси є вичерпними.

Інновація — це особливий інструмент, одна з основних умов існування будівельної індустрії; “це не управління змінами, а цілеспрямований пошук змін, необхідність акумулювання поступово нагромаджених знань, критичний перегляд їх змісту, підвищення ефективності прийнятих рішень, генерування нових ідей, обмін ідеями тощо”¹. Причому вирішальне значення має не просто окреме наукове відкриття, впроваджене в будівельне виробництво, а створення цілісної інноваційної системи сучасної будівельної економіки. Адже “інноваційна система — це перехід на новий стандарт суспільних цінностей, коли знання дійсно стають матеріальною основою, а технології їх застосування створюють якісно новий вимір рівня виробництва”². Таким чином, інноваційна стратегія полягає в максимальному використанні інтелектуального потенціалу. Він є основою економічного зростання будівельної індустрії, а також важливим фактором конкурентоспроможності будівельного бізнесу, підвищення добробуту населення України.

Створення інноваційної моделі будівельного комплексу України базується на ідеях Й. Шумпетера про конкуренцію на основі інновацій у корпораціях як головний чинник економічної динаміки, визнанні особливої ролі знання в економічному розвитку. Коли знання стають економічним ресурсом, зростає взаємозв'язок між ринками капіталу й новими технологіями, відбувається швидкий розвиток

¹ Табачник Д. та ін. Шляхи інноваційного розвитку України. — К.: Людопринт, 2007. — 544 с.

² Оскольський В. Про перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки // Економіка України. — 2007. — № 12.

“економіки знань”³. Свідченням тому є той факт, що “у 20 розвинутих країнах, в яких працює 95 % вчених світу, прибуток на душу населення щорічно збільшується на 200 дол. США, а у країнах, де науковців небагато, — лише на 10 дол. США”⁴.

Президент України В. Ющенко стверджує: “Нам треба політику споживання замінити на політику розвитку, політику майбутнього”⁵, тому “інноваційна парадигма економічного розвитку має дедалі більше прихильників, сприймається вже не як кон’юнктурна ініціатива влади, а як складова національної ідеї”⁶.

Проте будівельна економіка не стає більш інноваційною, в ній зберігаються загальнодержавні тенденції, адже в загальному обсязі всієї реалізованої продукції промисловості України лише 6,5 % має ознаки інноваційної, а приріст ВВП за рахунок впровадження нових технологій становить менше 1 %, тоді як у розвинутих країнах 60—90 %⁷.

В Україні менш ніж 1 % загальної кількості зразків нової техніки за техніко-економічними характеристиками перевищує або відповідає рівню найкращих світових аналогів⁸. Формування інноваційної політики відбувається повільно, безсистемно, без належного наукового обґрунтування. Крім того, непрофесійність і заполітизованість стримують зусилля державних органів у реалізації інноваційної політики в будівельному комплексі України. Неefективний механізм прийняття рішень зумовлений факторами суб’єктивного характеру: некомпетентністю, незацікавленістю, відсутністю стратегічного державного мислення, нерозумінням посадовими особами унікальності інноваційних будівельних проєктів.

Політична нестабільність призводить до скасування ухвалених рішень, ліквідовуються перспективні інструменти забезпечення інноваційного розвитку. Тому “технологічний сектор економіки нагадує вже трохи проіржавілий трамвай, який тільки-но почав рух після довгої перерви і зупиняється з використанням усіх гальм, оскільки попереду вирішено розібрати колії”⁹.

Завданням статті є не з’ясування того, чи потрібні інновації в будівельному комплексі України, а визначення чинників, які заважають їх реалізації. Крім того, пропонується система заходів щодо виходу вітчизняної будівельної індустрії з інноваційної кризи.

Аналіз стану інновацій у будівництві свідчить про низьку ефективність державної інноваційної політики, що зумовлена внутрішніми суперечностями процесу формування будівельного ринку й недосконалістю чинного законодавства.

³ Федулова Л., Пашута М. Розвиток національної інноваційної системи України // Економіка України. — 2005. — № 4.

⁴ Федоренко В. Інвестиції та економіка України // Економіка України. — 2007. — № 5.

⁵ Прес-конференція Президента України // Україна молода. — 2008. — № 136.

⁶ Табачник Д. та ін. Зазнач. праця. — С. 12.

⁷ Оскольський В. Зазнач. праця.

⁸ Табачник Д. та ін. Зазнач. праця. — С. 110.

⁹ Новицький В. Імперативи інноваційного розвитку // Економіка України. — 2007. — № 2.

Будівельному комплексу України притаманний високий рівень внутрішніх ризиків, проте відмова від інновацій через ризик веде до ще більших фінансових втрат як окремих фірм, так і будівельної економіки в цілому. Незначні ресурси венчурних фондів спрямовуються, на жаль, на реалізацію не інноваційних, а традиційних будівельних проектів, адже в Україні немає закону про венчурний бізнес. При цьому для функціонування венчурних фірм важливо те, наскільки рівень прибутковості на будівельному ринку виправдовує існуючі ризики й перевищує прибутковість на інших ринках.

Стримуючим фактором розвитку венчурного бізнесу є загальна обмеженість ринкового середовища в Україні, відсутність розвинутого фондового і страхового ринку. До того ж не в повному обсязі реалізується науковий потенціал, інформаційні ресурси системи науково-технічної інформації, зокрема бази даних із питань будівельних технологій, науково-технічних досягнень у проведенні будівельно-монтажних робіт.

Відсутній системний підхід щодо переходу до європейських стандартів освіти й науки. У країнах ЄС більшість науковців працюють у будівельній промисловості, а в Україні вони зосереджені переважно в науково-дослідних і проектних організаціях. І в цьому криється одна з причин недостатньої готовності науково-технічних розробок будівельної науки до їх комерціалізації.

Спостерігається низький рівень ефективності використання освітнього потенціалу: за показником інтелектуального потенціалу Україна посідає 23-є місце у світі, а за рівнем конкурентоспроможності — 78-е. Дослідження показують, що ефективність використання знань в Україні в 4—5 разів нижча, ніж у розвинутих країнах.

Вітчизняна будівельна наука має централізоване управління й майже повне державне фінансування, тому інституціональна структура науки не відповідає світовим стандартам. Розрив між науковими дослідженнями та впровадженням інновацій у виробництво зумовлений відсутністю ефективного механізму трансформування наукових знань у наукові ідеї й нові будівельні технології.

Діяльність винахідників, раціоналізаторів, науковців не підтримується належним чином. Крім того, в будівельній економіці високий рівень тіньового сектору, тому інтелектуальна власність не захищена. Погіршилася також матеріально-технічна база досліджень. Ігноруючи законодавство щодо мораторію на приватизацію науково-дослідних і проектних інститутів, посилюються приватизаційні процеси в цій сфері: відбираються приміщення, руйнуються наукові школи, знищується обладнання й інтелектуальна власність¹⁰. Останнім часом дедалі частіше спостерігається таке негативне явище, як рейдерство.

Як відомо, науково-технічний рівень досліджень проблем будівельного виробництва визначає кадрове забезпечення. І саме недоліки в системі управління науковою діяльністю та її фінансуванні, спричинили деформацію структури типів

¹⁰ *Оскольський В.* Зазнач. праця.

організацій, які виконують наукові і проектні роботи, а отже істотне зниження результативності розробок будівельних проектів. Як наслідок, близько 80 % великих будівельно-проектних інститутів України роздібнілись, а велика кількість слабких і нечисленних організацій виявились неспроможними відповісти на виклики часу щодо застосування новітніх технологій і обладнання.

Слід згадати і про труднощі, пов'язані з адаптацією вітчизняної будівельної економіки до світового процесу глобалізації. Загальновідомо, що Україна проголосила курс на євроінтеграцію, а це зобов'язує її розробити цілу низку законів для акредитації, підтвердження відповідності вітчизняного законодавства європейським стандартам.

Згідно з матеріалами всеукраїнської конференції на тему “Стан та перспективи розвитку проектної справи в Україні” в будівельному комплексі станом на 01.01.2008 був чинним 1191 нормативний документ державного рівня, з них 724 залишаються документами колишнього СРСР. Усі союзні документи потребують перегляду, адже тепер усе змінилось: соціально-економічна ситуація в будівельній індустрії, рівень розвитку науки, техніки, будівельно-монтажних технологій.

За останніх 16 років розроблено й уведено в дію 477 нормативних документів: державні будівельні норми, держстандарти. Тобто на рік розроблялося та вводилося в дію приблизно 30 документів. За таких темпів на повне оновлення нормативної бази, щоб увійти в нормативний простір євроспільноти, знадобиться як мінімум 25 років¹¹. Таким чином, існуюча занадто бюрократизована й фінансово затратна система гармонізації національних стандартів із європейськими істотно відстає від потреб будівельної економіки.

У розвинутих країнах діють професійні будівельні організації, які здійснюють акредитацію професійних програм, сертифікацію й реєстрацію інженерів відповідних будівельних спеціальностей. У нас такої системи поки що немає, що негативно позначилося на якісних характеристиках наукових кадрів. Є пропозиції замінити чинну однорівневу систему підготовки спеціалістів у будівельній галузі: “спеціаліст” і “магістр” (відповідно 80 % і 20 %) на дворівневу “бакалавр” і “магістр”.

Будівельна індустрія відстає в технологічному плані, що зумовлено низькою факторною продуктивністю будівельної промисловості: енерговитратністю, великою ресурсоемністю. Така відсталість, зокрема низька інноваційність суб'єктів будівельного ринку, є наслідком відсутності належної кооперації між наукою й виробництвом. Відомо, що в діючих будівельних проектах сталі й бетону на 25—30 % більше, ніж у німецьких аналогах. Подібна картина і з фундаментами: паль може бути використано на 25—30 % менше¹². Крім того, продуктивність праці в Україні становить 30 % від цього показника у країнах ЄС.

¹¹ Стан та перспективи розвитку проектної справи в Україні: Мат-ли Всеукр. конф. // Будівництво України. — 2008. — № 5.

¹² Долженко Г. Парадигма будівельної науки // Урядовий кур'єр. — 2008. — № 108.

Існує потреба в новому будівельному обладнанні: українське устаткування має нижчий за іноземні аналоги рівень надійності і продуктивності, в будівельному бізнесі широко практикується застосування морально застарілої техніки й низькопродуктивного устаткування. На сьогодні втрачені майже всі з 82-х українських домобудівних комбінатів і заводів, які за рік зводили 7 млн м² панельного і блочного житла.

Та поступово на будівельному ринку України складаються нові інвестиційні структури, здатні створювати комерційно привабливі інноваційні будівельні проекти, до фінансування яких підключаються економічно успішні компанії та державні органи. Створені наукові інститути й організації для вирішення окремих важливих питань: інститути пористого бетону, проблем надійності конструкцій, проектування ефективних теплоенергетичних установок, надійності машин і механізмів, сейсмостійкого будівництва тощо.

Сьогодення вимагає запровадження новітніх технологій у процесі будівництва житла. Так, у 2007 році було закуплено канадську систему “Літаючі столи” фірми “Алюма систем”. Це система монолітно-каркасного будівництва, що дає змогу монтувати один поверх типового будинку за чотири доби. Тобто десятиповерхова споруда може бути змонтована за півтора місяця. Такий будинок уже почали зводити в Луганську¹³.

Українські будівельні компанії освоїли виробництво нового виду бетону, який широко використовується у країнах Євросоюзу, — автоклавного газобетону, що дає змогу знизити вартість житла. Він забезпечує швидкі темпи будівництва за невисокої вартості будівельно-монтажних робіт, високу стабільність опорних стін, ідеальну звукоізоляцію. До того ж газобетон — легкий і екологічно чистий будівельний матеріал. Нові технології також дають змогу істотно надбудувати п’ятиповерхівки на основі використання конструкцій і матеріалів, що роблять надбудову легкою, не дають значного навантаження на несучі конструкції. Це можливо завдяки застосуванню полегшених сталевих оцинкованих профілів. До того ж у даній технології відсутні так звані “мокрі” процеси, тому будівельні роботи можна вести цілорічно. Та й споруди відрізняються міцністю.

Брак житла у великих містах, зростання цін зробили проживання за містом дуже привабливою альтернативою. Пілотними проектами будівництва котеджних містечок стали Калинівка на Житомирському напрямку та Нова Богданівка у Броварському районі. При забудові цих містечок використовуються найрізноманітніші конструктивні рішення, в тому числі нові матеріали, панелі типу “сендвіч”, пористий бетон із високим рівнем збереження тепла.

Особливість інноваційного процесу в будівельній індустрії полягає в тому, що робота в умовах ринку змушує відмовлятися від типових рішень у будівництві, виходити на складні архітектурно-містобудівні форми будівель і споруд, займатися

¹³ Коваль Л. Житло для молоді будують. Але... // Урядовий кур’єр. — 2008. — № 28.

проблемами енергозбереження, захисту людини й довкілля в сучасному урбанізованому середовищі.

Експериментальне будівництво належить до п'ятої групи складності, проектно-документація передбачає суто індивідуальний розрахунок техніко-економічних показників. Технологія й інженерна інфраструктура також вимагають індивідуального підходу. Так, наприклад, для створення технічних норм і умов під час проектування житлового комплексу “Срібний бриз” у Києві було задіяно 7 науково-дослідних інститутів.

Крім того, за поширеного нині індивідуального проектування без відповідного наукового опрацювання можливі значні втрати ресурсів і коштів.

На будівельному ринку України елементи інноваційної політики застосовуються поки що стихійно та суто інтуїтивно. Тому потрібно не тільки виробити інноваційну модель розвитку будівельного комплексу України, а й конкретизувати діяльність його структур. Адже технологічне відставання загрожує настанням кризової ситуації на будівельному ринку, коли радикальні зміни треба буде здійснювати за короткий час із надмірними витратами ресурсів і надзвичайним напруженням.

Виважена стратегія технологічної реструктуризації будівельної галузі має стати складовою частиною державної політики, цілеспрямованих заходів органів державної влади та вдосконалення інноваційного менеджменту. Україн важливо розробити наукові засади такої політики, довгострокову стратегію інвестиційно-інноваційного розвитку будівельного бізнесу. Аналіз інноваційного потенціалу будівельної індустрії дає змогу стверджувати, що галузь зберігає можливість упровадження активної інноваційної моделі будівельного виробництва. Для прискорення розвитку інноваційної діяльності в будівельному комплексі України як важливого чинника забезпечення економічного зростання даної галузі вважаємо за потрібне здійснити такі заходи.

1. Формально з боку держави приділяється достатньо уваги розвитку науково-інноваційної сфери, але саме недоліки в організації інноваційних процесів та управлінні ними не дали змоги досягти поставлених цілей. Тому державна політика інноваційних пріоритетів потребує впорядкування, а система держзамовлення на інноваційну продукцію в будівництві — реформування. Треба передбачити кошти для фінансування окремих бюджетних цільових інноваційно-інвестиційних програм та створення дієвих механізмів контролю й аудиту витрачання державних коштів. Причому принциповою позицією є фінансування конкретних наукових досліджень, а не штатів і структур, як це робиться в будівельній науці України.

Необхідно розробити і прийняти нормативно-правову базу щодо створення й функціонування фондів підтримки будівельно-інвестиційної діяльності в науково-технічній та інноваційній сферах. Розв'язання цієї проблеми вимагає пошуку перспективних джерел фінансування. Тому було б доцільним запровадити практику створення цільових асоціацій і акумуляції в них коштів для впровадження

сучасних будівельних технологій. Джерелами формування бюджетів розвитку могли б стати також кошти від приватизації державного майна, іноземні інвестиції, пайові кошти корпоративних будівельних підприємств тощо¹⁴.

Важливо передбачити пільги для початкових етапів досліджень та освоєння їх результатів у виробництві. Крім того, треба докласти зусиль, щоб відродити українську індустрію домобудування на якісно вищому рівні, створити сприятливі умови та систему стимулів, аби в галузь прийшли інвестиції й новітні технології виготовлення будівельних матеріалів, конструкцій і споруд. Саме технології (а не імпортні матеріали) забезпечили б зростання продуктивності праці, зменшення енерго-, матеріалоємності та трудомісткості будівельної продукції.

2. Формування ефективного інституціонального середовища передбачає створення інноваційної інфраструктури. Згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність”, інноваційна інфраструктура — це сукупність підприємств, організацій, установ, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності: фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, кредитні, освітні тощо¹⁵.

Інституціональне трансформування в інноваційній сфері полягає, насамперед, у створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності новаторів і підприємців. Адже “творчість починається з ідеї, автор поступово вдосконалює її і доводить до завершеності у вигляді інноваційного продукту, що набуває суспільного визнання у вигляді комерційного використання. Таким чином, основу інноваційної діяльності, її базисну субстанцію, становить творча інтелектуальна праця, яка реалізується завдяки творчим здібностям, кваліфікації і духовній харизмі особистості”¹⁶. А інфраструктура створює необхідні матеріально-технічні, ресурсні й загальносистемні умови для ефективної будівельно-інноваційної діяльності, це “інституціональне поле, в якому зароджуються, матеріалізуються і через комерційне використання набувають ознак інноваційного продукту науково-технічні ідеї”¹⁷.

У будівельній індустрії інфраструктура складається з науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, матеріально-технічної бази, інформаційно-комунікаційних структур (наукових фондів, бібліотек, баз даних, патентних бюро, виставкових комплексів).

Аналіз інституціонального контексту інноваційної діяльності в будівництві свідчить про необхідність пріоритетного розвитку таких інноваційних структур, як консалтингові компанії, інноваційні центри, бізнес-інкубатори, наукові й науково-технічні центри. Їх головне призначення — сприяти діяльності інноваційних підприємств через надання їм у тимчасове користування виробничих площ,

¹⁴ *Оскольський В.* Зазнач. праця.

¹⁵ Закон України “Про інноваційну діяльність” від 04.07.2002 № 40-IV.

¹⁶ *Якубовський М., Шукін В.* Інфраструктура — фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості // *Економіка України.* — 2007. — № 2.

¹⁷ *Там само.*

матеріально-технічної бази, інформаційних мереж, забезпечувати дослідними приладами й устаткуванням та надавати консультативну допомогу.

Тому доцільно перетворити галузеві інститути на повноцінні інжинірингові компанії. Завдання полягає в перетворенні інфраструктури на одну з найрозвинутіших складових будівельної інноваційної системи. Адже вона повинна сприяти швидкій комерціалізації нових ідей та практичному впровадженню нововведень у будівельній індустрії України.

3. Пріоритетним напрямом державної політики щодо інноваційного розвитку будівельної галузі є розв'язання комплексу проблем освіти й науки. В ідеалі держава повинна створити такі умови формування фінансових механізмів розробки і впровадження інноваційних технологій, які ґрунтувалися б на ринкових механізмах комерціалізації науки та не потребували жодних пілґ із боку держави.

Актуальним є процес інтеграції науки вищих навчальних закладів з дослідним сектором будівельного комплексу шляхом створення науково-освітніх комплексів, тобто об'єднання університетської й корпоративної науки. Доцільно створити при ВНЗ потужні наукові центри, оснащені сучасним обладнанням, придбаним за кошти держави й будівельних компаній, яке може використовуватися як у навчальній, так і в дослідницькій діяльності. Будівельні ВНЗ здійснюватимуть підготовку й відбір наукових кадрів, здатних проводити фундаментальні та прикладні дослідження. Такі будівельні наукові центри — шлях до створення сучасних технополісів. Проблема полягає, головним чином, у формуванні джерел початкових інвестицій.

Значний економічний ефект може мати такий шлях розвитку інновацій. Спочатку на основі академічних, науково-дослідних інститутів треба створити комерційні навчальні центри з підготовки фахівців для будівельної індустрії. Комерційна основа навчання разом із відповідною державною підтримкою стане первинним фінансовим джерелом створення освітньо-дослідних центрів у будівництві. Таким чином, завдяки комерціалізації навчального й дослідницького процесів почнуть застосовуватися ринкові чинники регулювання інноваційної діяльності, оскільки наукові центри як комерційні установи керуватимуться переважно потребами будівельного ринку¹⁸. Велике значення при цьому матиме раціональне співвідношення фундаментальних і прикладних досліджень.

Конструктивне й соціально відповідальне ставлення до імплементації новітніх досягнень будівельної науки в життя можливе лише за умови забезпечення наукового супроводу будівництва, тобто створення експериментальних споруд, де впроваджувалися б прогресивні технології й матеріали.

4. Системному підходу до інноваційного процесу сприятиме постійний моніторинг об'єктів під час їх будівництва й експлуатації. Принциповим є створення банку даних наукових здобутків як українських, так і іноземних учених, тобто

¹⁸ Якубовський М., Шукін В. Зазнач. праця.

будівельного інноваційного фонду. Конче потрібна консолідація інтелектуального й науково-технічного потенціалу будівельної галузі для підвищення ефективності та якості проектної продукції, розробки сучасних будівельних технологій.

Необхідно вдосконалити статистичне спостереження за інноваційною діяльністю в будівництві, для чого слід розробити та впровадити методичний апарат оцінки ступеня інноваційності виробництва будівельних матеріалів і споруд.

Також украй важливим завданням є приведення нормативно-правової бази інноваційної діяльності у відповідність до вимог ЄС. Так, у 2008 році, згідно з постановою Кабінету Міністрів України, Мінрегіонбуд повинен прийняти 190 гармонізованих стандартів.

Треба сформувати державну мережу інформаційно-консультативної підтримки інноваційної діяльності в будівництві, до якої мають увійти спеціальні електронні бібліотеки, які забезпечували б широкий доступ до інформаційних ресурсів у сфері інтелектуальної власності, що надало б можливість на сучасному рівні здійснювати проектно-пошукові роботи. Така загальнодержавна мережа повинна містити відомості про суб'єктів будівельно-інноваційної діяльності, наукові розробки й можливості їх впровадження у виробництво. При розробці і впровадженні інформаційного забезпечення інноваційної діяльності будівельних підприємств велике значення матиме висвітлення результатів маркетингових і кон'юнктурних тенденцій розвитку ринків будівельних послуг та матеріалів.

5. Особливістю державної інноваційної політики на будівельному ринку України повинна стати диференціація фінансових і податкових преференцій. Хоча держава повинна підтримувати інноваційні наміри кожного підприємства, малі фірми заслуговують на особливу увагу, бо вони беруть на себе головний тягар із упровадження інноваційних проектів. Річ у тім, що нові ідеї найуспішніше впроваджуються через малі, мобільніші суб'єкти будівельного ринку.

Як відомо, інноваційна діяльність тяжіє до індивідуальності, яка здатна бачити проблему не так, як усі, а по-іншому й до того ж намагається знаходити нові, оригінальніші шляхи її розв'язання. Саме тому інноваційні здібності найбільше проявляються у вільному, відкритому й добровільному об'єднанні людей, тобто в малих фірмах, де замість владної ієрархії існує принцип урахування та реалізації інтересів кожного із членів колективу¹⁹.

Малий бізнес є основною організаційною формою, через яку багато будівельних фірм вступають у економічне життя з новими ідеями. Він дає змогу будівельному ринку постійно експериментувати з новими видами товарів і послуг, методами управління. Малий бізнес потребує всебічної державної підтримки, тому що саме він є тією організаційною формою реалізації нововведень і технологічного прогресу, яка допомагає підтримувати необхідний рівень конкуренції та надає імпульс змінам у будівельному комплексі України.

¹⁹ Якубовський М., Шукін В. Зазнач. праця.

6. Потребує уваги розгортання інфраструктури захисту прав інтелектуальної власності, від якої залежить міцність інноваційної моделі розвитку будівельної галузі української економіки. Необхідно вжити заходів щодо вдосконалення системи правової охорони та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності відповідно до міжнародних вимог.

7. Треба на державному рівні вжити дієвих заходів щодо тісного узгодження грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики з метою радикального поліпшення фінансування інноваційної діяльності. Ефективна державна фінансова підтримка інноваційної діяльності на вітчизняному будівельному ринку можлива за умови концентрації ресурсів у бюджеті або зменшення податкового навантаження. З цією метою важливо провести реформування податкової системи, аби вона стимулювала розвиток “економіки знань”. Для цього слід знизити податок на прибуток, який спрямовується на інновації, встановити податкові канікули для компаній, що впроваджують будівельні інновації, застосовувати адресні податкові пільги пропорційно збільшенню обсягів інноваційних будівельних проектів.

На нашу думку, в українських умовах ефективними будуть також такі заходи, як віднесення витрат на дослідні роботи, які фінансуються будівельними корпораціями, на витрати виробництва, списання значної частини наукового устаткування за нормами прискореної амортизації.

Державна інноваційна політика повинна полягати в тому, що податкові пільги мають надаватися тільки на той відсоток виготовленої будівельної продукції, який є інноваційним. Причому підтримка, на наш погляд, повинна надаватися кожному — як інвесторові, так і забудовнику. І навіть споживачеві, оскільки він першим ризикує використати інноваційну продукцію й тому заслуговує на заохочення від держави.

Із боку держави повинна проводитись політика заохочування створення приватних інноваційних банків, розроблення стимулів і механізмів перетворення заощаджень громадян на довгострокові інвестиції, тобто істотного розширення ринку “довгих грошей”. При цьому важливо передбачити здешевлення довгострокових кредитів комерційних банків шляхом повної або часткової компенсації процентної ставки.

Необхідно законодавчо забезпечити розвиток ринку венчурного капіталу, тому що перехід до інноваційної експансії на українському будівельному ринку можливий лише за умови поєднання нових знань і фінансових технологій венчурного забезпечення їх реалізації, а також створити механізми страхування ризику інвестицій у інноваційні проекти. З цією метою треба сформувати розгалужену й динамічну систему компонентів венчурного бізнесу: приватних інвестиційних і венчурних фондів, іпотечних установ, фондів фінансування житла, страхових компаній, аудиторських фірм, бізнес-центрів, — для того щоб подолати системне технологічне відставання даної галузі від світових стандартів продуктивності виробництва та якості будівельних товарів і послуг.

8. Слід створити умови для використання світового досвіду інновацій у будівельному бізнесі шляхом розробки й запровадження економічних стимулів. Посилити з метою інтеграції в науково-технологічний простір Європи міжнародне науково-технологічне співробітництво. Залучати до інноваційної діяльності в будівельній індустрії України зарубіжних інвесторів. Укласти міжнародні угоди на тимчасове використання іноземної нормативної літератури, якої наразі немає у вітчизняних спеціалізованих бібліотеках. Спонукаючи будівельні фірми до проведення науково-технічної експертизи інноваційних будівельних проектів згідно з міжнародними нормами (що зробить неможливим їх копіювання та проведення повторних проектно-пошукових робіт). Стимулювати трансфер технологій у будівельну індустрію, сприяти доступу будівельного бізнесу до світової патентної інформації, розвиваючи патентно-ліцензійну торгівлю.

Крім того, треба створювати умови для формування зацікавленими партнерами спільних будівельних підприємств із обов'язковим отриманням ними сучасного устаткування. Адже світовий досвід свідчить, що для успішного трансферу технологій найефективнішими й найменш комерційно контрольованими є організаційні форми постійного спілкування фахівців, які працюють у галузі передачі нових технологій²⁰. А також задіяти систему митних стимулів імпорتنих операцій щодо устаткування, яке втілює в собі технологію виготовлення інноваційних будівельних матеріалів.

Одним із можливих варіантів розв'язання проблеми відставання будівельної техніки й обладнання від світових аналогів є створення лізингового фонду будівельної техніки, з допомогою якого український будівельний ринок отримає доступ до устаткування світового рівня. Слід зазначити, що виконання таких інвестиційних програм потребуватиме високого рівня організації виробництва, детального опрацювання всіх можливих варіантів використання імпоротної техніки й обладнання.

Таким чином, в умовах ринкової трансформації та прагнення підвищити соціальні стандарти життя населення ефективне використання й подальше нарощування інноваційного потенціалу будівельного комплексу має стати одним із головних пріоритетів економічної політики держави. Невідкладна реалізація інноваційної політики сприятиме своєчасному створенню конкурентоспроможної будівельної галузі, адже рівень інноваційності є найпоказовішою категорією, яка дає змогу оцінити якість будівельної продукції та виробництва.

Інноваційна політика, спрямована на сприяння ефективному обміну інформацією між суб'єктами будівельного ринку, є обов'язковим елементом державного регулювання будівельного комплексу України. Держава відіграє вирішальну роль у інноваційному розвитку будівельної індустрії країни, підтримуючи інноваційну діяльність, визначаючи пріоритети розбудови будівельного комплексу,

²⁰ Федулова Л., Пашута М. Зазнач. праця.

створюючи умови для фінансування проектно-аналітичних центрів та інжинірингових компаній, фондів фінансування житла, іпотечних установ, а також сприяючи піднесенню фундаментальних знань і будівельних технологій стратегічного характеру, створюючи та забезпечуючи сприятливий інвестиційний клімат для впровадження інновацій у будівництві.

Найістотнішими перешкодами здійсненню інноваційної діяльності є обмеженість фінансових ресурсів та недостатній розвиток інфраструктурного забезпечення, причому річ не тільки в дефіциті фінансових ресурсів, а й у падінні платоспроможного попиту на науково-технічну продукцію з боку держави й будівельного сектору економіки. Проте головною проблемою, на нашу думку, є відсутність стимулів для розробки та впровадження інновацій.

Безперечно, державна політика на будівельному ринку України здатна сформувати “інституціональний профіль системи, який багато в чому визначається такими залежними від органів державної влади факторами, як режим функціонування підприємницького середовища, рівень і міра орієнтації фундаментальних досліджень, система мотивації науково-дослідної активності, її спрямованість на виробництво, організація сектору вищої освіти”²¹.

Інноваційність є вирішальним чинником мікроекономічної стабільності будівельного комплексу за умови реального включення науки у процес виробництва. Це досягається шляхом забезпечення максимального узгодження науково-технічної, інноваційної політики з усіма видами державного економічного регулювання й механізмами підтримки будівельного сектору економіки. Незаперечним висновком із нагромадженого міжнародного досвіду є те, що “інноваційна економіка” та “економіка бідних” — поняття не сумісні”²².

Будівельний ринок України не є каталізатором, це лише умова для виникнення інновацій. Державні органи повинні формувати підприємницьке середовище й відповідну інфраструктуру, яка забезпечить підвищення сприйнятливості і схильності до інновацій. Створення такої інноваційної системи є і викликом часу, й водночас, прерогативою держави, виявом політичної волі її керівництва, консолідованих дій органів влади та будівельного бізнесу.

Як говорить східна мудрість, існують різні шляхи в рай, та найкоротший із них — через науку й освіту.

²¹ Федулова Л., Пащука М. Зазнач. праця.

²² Стан та перспективи розвитку проектно-аналітичної справи в Україні: Мат-ли Всеукр. конф. // Будівництво України. — 2008. — № 5.